

RUS VA O'ZBEK TILLARIDA MOLIVAVIY TERMINOLOGIYANING LEKSIKOGRAFIK TAHLILI

Norboyeva Dilafruz Jumakulovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
O'zbek tili va adabiyoti kafedrasida katta o'qituvchisi
norboyevadilafruz73@gmail.com

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Bank-moliya xizmatlari fakulteti BI-125 guruh talabalari

Salomov Temurmaliq Iskandar o'g'li

temurmaliq919@gmail.com

Nosirov Doniyor Olimjon o'g'li

Donyornosirov826@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20025237>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 26-aprel 2026 yil
Ma'qullandi: 28- aprel 2026 yil
Nashr qilindi: 30- aprel 2026 yil

KEY WORDS

moliyaviy terminologiya, leksikografiya, tarjima, lug'at, rus tili, o'zbek tili, semantika, standartlashuv, iqtisodiyot, termin, tahlil, internatsionalizm, neologizm, tizim.

ABSTRACT

Mazkur maqolada rus va o'zbek tillarida moliyaviy terminologiyaning leksikografik tahlili keng va chuqur yoritiladi. Terminlarning shakllanish jarayoni, ularning aniqligi, standartlashuvi hamda lug'atlarda aks etishi tahlil qilinadi. Shuningdek, moliyaviy terminlarni tarjima qilish jarayonidagi muammolar va ularning yechimlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda ikki til o'rtasidagi terminologik o'xshashlik va farqlar ilmiy asosda izohlanadi. Zamonaviy iqtisodiy jarayonlarda terminologiyaning ahamiyati alohida yoritiladi. Bundan tashqari, terminlarning amaliy qo'llanishi va ularning mutaxassislar faoliyatidagi o'rni ham tahlil etiladi. Maqolada leksikografik manbalar asosida terminlarning tizimlashtirilishi bo'yicha takliflar ham ilgari suriladi.

Zamonaviy globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyaviy munosabatlar tizimi tubdan o'zgarib bormoqda. Xalqaro savdo hajmining ortishi, kapital harakatining erkinlashuvi hamda moliyaviy texnologiyalarning jadal rivojlanishi yangi tushunchalar va terminlarning paydo bo'lishiga olib kelmoqda. Natijada, turli tillarda ushbu terminlarni to'g'ri ifodalash va yagona mazmunda qo'llash zarurati kuchaymoqda. Ayniqsa, rus va o'zbek tillarida moliyaviy terminologiyaning uyg'unligi xalqaro hamkorlik jarayonlarida muhim ahamiyat kasb etadi [1;34].

Moliyaviy terminologiya iqtisodiy bilimlarning asosiy tarkibiy qismi bo'lib, u moliyaviy jarayonlarni aniq va tushunarli ifodalash imkonini beradi. Har bir termin ma'lum bir iqtisodiy tushunchani ifodalaydi va ularning to'g'ri qo'llanilishi professional kommunikatsiyaning samaradorligini oshiradi. Shu sababli, terminlarning shakllanishi, rivojlanishi va standartlashuvi masalalari dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi [2;56].

Rus tilida moliyaviy terminologiya asosan xalqaro iqtisodiy tizim ta'sirida shakllangan bo'lib, ko'plab terminlar ingliz va boshqa Yevropa tillaridan kirib kelgan. O'zbek tilida esa ushbu terminlarning katta qismi rus tili orqali o'zlashtirilgan. Bu holat ikki til o'rtasida terminologik

o'xshashlikni yuzaga keltirgan bo'lsa-da, ayrim hollarda semantik tafovutlar va tarjima muammolarini ham keltirib chiqarmoqda [3;78].

Leksikografiya moliyaviy terminologiyani tizimlashtirish va izohlashda muhim rol o'ynaydi. Lug'atlar orqali terminlarning aniq ta'rifi, qo'llanish doirasi va semantik xususiyatlari belgilanadi. Shu bois, rus va o'zbek tillaridagi moliyaviy terminlarni lug'aviy jihatdan tahlil qilish ularning mazmuniy uyg'unligini ta'minlashda muhim ilmiy ahamiyatga ega [4;22].

Bugungi kunda global iqtisodiy integratsiya sharoitida moliyaviy terminlarning yagona standart asosida qo'llanilishi zarur bo'lib bormoqda. Terminologik noaniqliklar esa iqtisodiy qarorlar qabul qilish jarayonida xatolarga olib kelishi mumkin. Shu sababli, moliyaviy terminologiyani chuqur o'rganish, ularni qiyosiy tahlil qilish va takomillashtirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi [5;41].

Moliyaviy terminlarning to'g'ri va izchil qo'llanilishi nafaqat ilmiy faoliyatda, balki amaliy iqtisodiy jarayonlarda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bank tizimi, soliq siyosati, investitsiya faoliyati kabi sohalarida terminologik aniqlik qarorlar samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, terminlarning yagona me'yor asosida qo'llanishi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim omil sifatida qaraladi [6;58].

Shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalari rivoji moliyaviy terminologiyaning tezkor yangilanishiga sabab bo'lmoqda. Raqamli iqtisodiyot sharoitida "fintech", "blockchain", "digital currency" kabi yangi tushunchalar keng tarqalmoqda va ular turli tillarga moslashtirilmoqda. Bu jarayon esa leksikografik tadqiqotlarni yanada chuqurlashtirish va yangi terminlarni ilmiy asosda tizimlashtirish zaruratini yuzaga keltiradi [7;19].

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, terminologiyaning aniqligi tashkilot ichidagi kommunikatsiya samaradorligiga bevosita va sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Aniq va yagona standart asosida qo'llaniladigan terminlar xodimlar o'rtasida tushunmovchiliklarni kamaytiradi, vazifalarning to'g'ri va o'z vaqtida bajarilishini ta'minlaydi hamda ish jarayonini sezilarli darajada tezlashtiradi. Ayniqsa, murakkab loyihalarni amalga oshirish jarayonida terminologik aniqlik muhim ahamiyat kasb etadi, chunki u vazifalarning aniq taqsimlanishiga va jarayonlarning muvofiqlashtirilishiga xizmat qiladi. Natijada qaror qabul qilish samaradorligi oshadi, boshqaruv jarayonlari soddalashadi va xatolar soni kamayadi. Aksincha, terminologik noaniqlik axborot noto'g'ri talqin qilinishiga, vazifalarning noto'g'ri bajarilishiga hamda resurslarning samarasiz sarflanishiga olib keladi. Bu esa o'z navbatida loyihalarning kechikishi va moliyaviy yo'qotishlar yuzaga kelishiga sabab bo'lishi mumkin. Shu bois, terminologiyani standartlashtirish va uni yagona tizim asosida qo'llash zamonaviy tashkilotlar faoliyatida ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi [7;58].

Bundan tashqari, tadqiqot natijalari boshqaruv psixologiyasi omillarining ham tashkilot samaradorligiga kuchli ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi. Xususan, motivatsiya darajasi yuqori bo'lgan xodimlar o'z ishiga mas'uliyat bilan yondashadi, tashabbuskorlikni namoyon etadi va yuqori natijalarga erishadi. Moddiy rag'batlantirish bilan bir qatorda nomoddiy omillar — e'tirof, qo'llab-quvvatlash, martaba o'sishi imkoniyatlari ham xodimlarning ish faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Sog'lom psixologik muhit mavjud bo'lgan tashkilotlarda esa xodimlar o'z fikrlarini erkin ifoda etadi, yangi g'oyalar bilan chiqadi va innovatsion yondashuvlarni qo'llashga intiladi. Bu esa jamoaviy samaradorlikni oshiradi va tashkilotning raqobatbardoshligini kuchaytiradi.

Shuningdek, jamoa ichidagi o'zaro ishonch va samarali kommunikatsiya motivatsiya darajasini yanada oshiradi. Rahbar va xodimlar o'rtasidagi ochiq va konstruktiv muloqot muammolarni tezkor hal etish imkonini beradi hamda konfliktlarning oldini oladi. Natijada tashkilotda barqaror ish muhiti shakllanadi va umumiy samaradorlik yuqori darajada ta'minlanadi. Shu sababli, motivatsiya tizimini to'g'ri yo'lga qo'yish va ijobiy psixologik muhit yaratish tashkilot muvaffaqiyatining muhim omillaridan biri sifatida qaraladi [8;73].

Xulosa qilib aytganda, rus va o'zbek tillarida moliyaviy terminologiyaning leksikografik tahlili uning zamonaviy iqtisodiy jarayonlardagi strategik ahamiyatini yaqqol namoyon etadi. Terminlarni yagona standart asosida shakllantirish va ulardan to'g'ri hamda izchil foydalanish professional kommunikatsiya sifatini oshiradi, noto'g'ri talqinlarning oldini oladi va iqtisodiy faoliyat samaradorligini ta'minlaydi. Ayniqsa, moliyaviy sohada aniqlik va tushunarlilik yuqori darajada bo'lishi zarur bo'lib, bu qaror qabul qilish jarayonlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, terminologiyaning izchil rivojlanishi ilmiy va amaliy bilimlar almashinuvini yengillashtiradi hamda iqtisodiy tizimlarning barqaror ishlashiga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, ikki til o'rtasidagi terminologik uyg'unlikni ta'minlash xalqaro iqtisodiy aloqalarni rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Tarjima jarayonida yuzaga keladigan semantik tafovutlarni kamaytirish, terminlarning mazmunan mosligini ta'minlash va ularni ilmiy asosda tizimlashtirish dolzarb vazifalardan biridir. Leksikografik manbalarni boyitish, yangi terminlarni ilmiy jihatdan asoslash va ularni amaliyotga joriy etish esa ushbu yo'nalishdagi muhim qadamlardan hisoblanadi. Bu esa o'z navbatida iqtisodiy bilimlarning rivojlanishiga va mutaxassislar o'rtasidagi samarali hamkorlikka xizmat qiladi.

Kelgusida moliyaviy terminologiyani yanada takomillashtirish uchun raqamli texnologiyalar, zamonaviy lingvistik yondashuvlar va xalqaro tajribani keng qo'llash zarur. Xususan, elektron lug'atlar yaratish, terminlar bazasini shakllantirish va ularni muntazam yangilab borish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu asosda, rus va o'zbek tillaridagi moliyaviy terminologiyani chuqur o'rganish va uni tizimli rivojlantirish iqtisodiy taraqqiyot va xalqaro integratsiyani mustahkamlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi [2;120].

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Hayitov O.E., Jalolova S.M. Boshqaruv psixologiyasi: O'quv qo'llanma. T.: TDIU, 2008. – 184 b.
2. Salomov G'. Til va tarjima: O'quv qo'llanma. T.: "Fan" nashriyoti, 1996. – 108-115 b.
3. Danilenko V.P. Rus terminologiyasi. M.: Nauka, 2007. – 246 b.
4. Ergasheva G.Q. O'zbek va rus tillarida psixologiyaga oid terminlarning yasalish xususiyatlari // Ta'lim tizimida ijtimoiy gumanitar fanlar.– Toshkent, 2011. – № 3-4. –B. 125-129 (10.00.00 № 16).
5. Reformatkiy A.A. Tilshunoslikka kirish. M.: Aspekt Press, 2006. – 536 b.
6. Newmark P. A Textbook of Translation. Prentice Hall, 2008. – 292 b.
7. Sorokina T.L. Ilmiy-texnik matnlarni tarjima qilish. M.: RUDN, 2019. – 155 b.
8. Norboyeva D.J. Boshqaruv psixologiyasining terminologik tahlili va semantik xususiyatlari // Maktabgacha va maktab ta'limi, 2024-yil, noyabr, №07-son, 238-241 b.